

delné. Ismertebb primadonnák: De Caux Mimi, Benza Ida, Gerster Etelka, Mándokyné Morzsai Emma, Hollósy Kornélia, Hegedűsné, Pauliné, Balázsné Bognár Vilma, Maleczkyné, Nádayné, Toperczer Ilka, Human Erzi, Olga és Alexandra, Bényeiné, Némethyné Eötvös Borcsa, Timárné Nagy Rózsa, Hetényi Antónia, Halmi Ferencné, Konti Fanny, Gerecsné Melles Liszka, Dékány Teréz és Róza, Nyilvay Irma, Krecsányi Sarolta, Blaha Lujza, Hegyi Aranka, Gerőffyné Zádor Ilona, Karczagné Kopácsy Juliska, Pálmay Ilka, Komáromy Mariska, Margó Cécilia, Küry Klára stb.

Primstimm: (latin és német szó összetétele), első szólam, a fő ének- (vagy zenekari stb.) szólam, amelyikben a fő dallam van. Több énekes vagy több hangszer együtműködésekor rendszeren a legmagasabb (mert legáthatósabb) szólam »vezet«, a többiek a kíséretet, az összhangot szolgáltatják. Az már külön művészet, ha a fő dallamot egy-egy mélyebb szólamra írják; ilyenkor a magasabb hangoknak halkabban kell szerepelniök. Azért beszélünk fő dallamról, mert voltaképen — s ez a legfőbb művészet, (lásd: Bach Sebestyén-nél) — mindegyik szólamnak dallamosnak kell lennie, nem csak a kettős-nél (duett-nél), hármasnál (énekben ezt tercett-nek, hangszerzenében triónak nevezik) vagy négyesnél (quartett, quatuor) stb., hanem nagy együttesekben is.

Principális volt a színgazgató neve a régi színészek idején, a közönség azonban »direktor«-nak hívta őket. (1830. után már magyarul: »igazgató« volt a nevök.)

Próbák. A színész nappali elfoglaltsága a próbákban nyilvánul. A »próba« a latin probare szóból jutott át a magyar színészek szótárába. Jelenti a nézegetést, vizsgálatot, kísérletezést. Az első magyar színészek e szóval még nem éltek, ők a próbát »közgyakorlat«-nak nevezték, de már 1793-tól hivatalosan is szerepel a »próba« szó. Ez időben már törvényt is készítettek a színészek számára, melynek 9. pontja a próbákra is vonatkozik, melyből a következő rendelkezést idézzük: »Senki se merészellen a ki rendelt pró-

báról el maradni, vagy későn jönni. A kinek késedelme miatt a próba folyvást nem mehet, holnapi füzetésének 16-od részét veszi el, a ki pedig egészen ki marad, még egyszer annyit.« — Egy 1833. szept. 27-én érvénybe lépett budai színtársulati törvénykönyv a próbákra vonatkozólag a következő utasítást közli: »A Rendelő által hirdetett próbákra minden tag megjelenni tartozik, ha pedig valami előre nem látott különös esetben az Igazgatóság maga rendelését írásban fogná a tagokkal közölni, azt minden tag a vele közölt hirdetés elismerésére aláírni köteles«... (6. §.) »A ki próbán vigyázatlansága miatt jelenéséről elkésik, de egyébiránt a próbán fent van, fizet 20 váltó krt, aki próbáról elmaradt, hogy utána küldeni v. a próbával reá várakozni kellessék, fizet mindannyiszor 1 frtot, aki pedig a próbáról végképpen elmarad, betegség v. más fontos esetekben a rendelés felmentheti a tagot a próbáról, de akkor a megtörténhető hiányról kezeskedni tartozik.« (7. §.) — Szükség volt mindenkor ilyen szigorú törvényt hozni, mert a színészek közül sokan könnyedén fogták fel kötelezettségeiket. Az első színtársulat háromféle próbát ismert: 1. »Olvasó próba«, melyen minden játszó tag köteles volt megjelenni; 2. »játékpróba«, amidőn a kárpitokat állították elő és 3. »főpróba«, melyen minden szereplő »roll nélkül« tartozott kiállani. (Más néven »mutatványi próba«-nak is hívták.) A színházi próbák különfélék. Ilyenek: balletpróba, díszletpróba, énekkari próba, olvasó-, rendező-, emlékpróba, ezt követi a főpróba; van jelmezes próba is, együttes-, zongorapróba, máskép: ensemble, instrukció-, javító-, részletes, statisztá-, tánc- és világítási próbák; ezen próbák azért szükségesek, hogy a bemutatásra kerülő színmű a legtökéletesebb benyomást keltse. A német színészek az első próbát megelőzőleg ú. n. »megbeszélő«-próbát is tartanak, amit újabban egynémely modern magyar rendező is meghonosított. A zenekar is tart megfelelő számú próbát, ahol a karmester diszponál. (Az egyes próbákról lásd részletesen a megfelelő címszó alatt. V. ö.: Éjjeli főpróba. Éjjeli próba. Emlékpróba. Főpróba. Házifőpróba. Húzópróba. Javítópróba, Mutatványi próba. Nyilvános fő-